

بسم... الرحمن الرحيم

عنوان مقاله: انواع نمایش و تئاتر کودکان و نوجوانان^۱

نوشته: داوود کیانیان

برای موفقیت در کار تئاتر دو گونه شناخت لازم است؛ شناخت نظری (تئوری) و شناخت عملی (تجربی). هرچقدر که این دو شناخت افزایش یابد، کیفیت اثر هنری نیز بیشتر می‌شود. شناخت انواع نمایش‌ها و تئاترها یکی از این ابزارها است که کاربردهای متنوعی در پی دارد. از جمله:

- یک دست شدن اجرا در اثر هماهنگی عوامل همگون.
- عدم تداخل انواع.
- شناخت عناصر و ویژگیهای آنها در انواع گوناگون.
- تاثیر گذاری بیشتر بر مخاطب.
- استقبال و جلب نظر مخاطب.
- گام برداشتن به سوی حرفه ای شدن.
- کسب امتیازات مثبت از سوی داوران و منتقدین.

انواع هشت‌گانه‌ی نمایش و تئاتر کودکان و نوجوانان از منظرهای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. اما به دلیل پرهیز از طولانی شدن مطلب به صورت فشرده بیان شده و خواننده می‌تواند برای مطالعه بیشتر به منابعی که برای آنها معرفی شده اند، مراجعه کند.

محورهای دهگانه مورد بررسی عبارتند از:

- ۱- نقش آفرینان؛ که یکی از اصلی ترین عوامل پدیده های نمایشی و تئاتری است.
- ۲- مدیریت؛ که همیشه حضوری موثر در شکل گیری اثر دارد.
- ۳- به کارگیری عناصر نمایشی؛ تاکید بر کمیت و کیفیت عوامل تشکیل دهنده اثر.
- ۴- مخاطب؛ که در واقع پدیده برای او تولید می شود.
- ۵- اهداف؛ که مشخص کننده نتیجه نمایش و تئاتر خواهد بود.
- ۶- نمونه؛ که ما را با آثار تولید شده در آن زمینه آشنا می کند.
- ۷- منابع؛ که انواع متنوع پدیده را معرفی می کند.
- ۸- نکته؛ که موارد ضروری را گوشزد می کند.
- ۹- مرجع؛ که ما را برای مطالعه بیشتر راهنمایی خواهد کرد.
- ۱۰- توجه؛ که نظر ما را به بعضی از ذوایای اثر جلب می نماید.

^۱ - هرگونه استفاده از این مقاله منوط به نام نویسنده و مأخذ می‌باشد.

این انواع به ترتیب از ساده به پیچیده و از نقطه شروع (کودکی) تا انجام (بزرگسالی) عبارتند از :

- ۱- بازی نمایشی .
- ۲- نمایش بازی .
- ۳- نمایش خلاق .
- ۴- نمایش کلاسی .
- ۵- تئاتر دانش آموزی .
- ۶- تئاتر با کودکان و نوجوانان .
- ۷- تئاتر برای کودکان و نوجوانان .
- ۸- تئاتر در باره ی کودکان و نوجوانان .

قبل از این که به طرح این موارد هشتگانه درجدول ها بپردازیم، ذکر یک نکته ضروری به نظر می رسد؛ که در این جا به طور جداگانه و مستقل آورده شده است «تئاتر» و «نمایش» با هم تفاوت دارد که «تئاتر» که معمولاً از آن برای اجرا مورد استفاده قرار می‌گیرد، تفاوت هایی با واژه «نمایش» واژه نمی بایست آنرا معادل یکدیگر به کار برد. ما آن دو را در یک جدول به قیاس می گذاریم تا آن موارد مشخص گردد.

جدول مقایسه واژه «تئاتر» با «نمایش»

ردیف	تئاتر	نمایش
۱	معمولاً در برگیرنده تمامی مفاهیم نمایشی است.	معمولاً به اجرای یک نمایشنامه اطلاق می‌شود.
۲	به مکان اجرا گفته می‌شود.	پدیده هایی که در نمایشگاه ها به معرض دید گذاشته می شوند، با واژه نمایش بیان می شوند.
۳	معمولاً تئاتر های حرفه ای مورد نظر است.	معمولاً اجراهایی که جنبه حرفه ای ندارند را شامل می‌شود.
۴	برای تماشاگران تولید و اجرا می‌شود و اجراهای متعدد دارد.	مخاطب در درجه نخست خود بازیگران هستند و اجراهای محدودی دارد، حتی گاه در حد یک اجرا.
۵	در تئاتر مسئله اقتصادی و بلیط فروشی از اهمیت ویژه ای برخوردار است.	این مسئله در اولویت نیست، و در بعضی موارد اصلاً وجود ندارد.
۶	برایند محور است و نتیجه آن اهمیت دارد.	فرایند محور است و حرکت در مسیر دارای اهمیت است . یعنی نتیجه در طی حرکت به دست می‌آید.
۷	معمولاً مدیریت اجرا را «کارگردان» به عهده دارد.	معمولاً مدیریت اجرا را «مری» به عهده دارد.
۸	نیازمند تمرین های متعدد و امکانات ویژه است.	به تمرین های متعدد و امکانات ویژه نیازمند نیست.

۱- بازی نمایشی :

نقش آفرینان: خردسالان و کودکان
رهبری: یکی از بچه ها به نام اوستا یا سالار
به کارگیری عناصر نمایشی: بازیگری، اوستا ضمن بازیگری به عنوان بلد به راهنمایی دیگر بازیگران می پردازد.
مخاطب: بازیگران
اهداف: لذت بردن (ارضاء غریزه ی بازی)
نمونه: بازی نمایشی « دختره اینجا نشسته، گریه می کنه »
منابع: دختره اینجا نشسته، اوستا بدوش ، و..
نکته: بخشی از این بازی ها نقش آفرینی دارند که به سبب آن نمایشی نامیده می شوند.
مرجع: تئاتر کودکان و نوجوانان، داوود کیانیان، انتشارات منادی تربیت، چاپ اول ۱۳۷۱ تهران.
توجه: بازی نمایشی به صورت غیرمستقیم گرایش به تعلیم و تربیت دارد.

۲- نمایش بازی :

نقش آفرینان: خردسالان ، کودکان و نوجوانان
رهبری: یکی از بچه ها به نام اوستا یا سالار
به کارگیری عناصر نمایشی: بازیگری، اوستا ضمن بازیگری به عنوان بلد به راهنمایی دیگر بازیگران می پردازد.
سایر عناصر نمایشی به صورت ابتدایی کم کم شکل می گیرند.
مخاطب: بازیگران
اهداف: لذت بردن (ارضاء غریزه ی بازی)
نمونه: نمایش بازی « خاله بازی »
منابع: خاله بازی، دکتر بازی، معلم بازی ، عروسک بازی، آسیاب بچرخ و..
نکته: تمامی نمایش بازی ها (از شروع تا پایان) نمایشی است و دارای نقش های متعدد می باشند.
مرجع: نمایش کودک ، اجرای نمایش خلاق و بازی های نمایشی در مراکز آموزشی، داوود کیانیان، انتشارات منادی تربیت، چاپ اول ۱۳۸۳ تهران.
توجه: نمایش بازی به صورت غیرمستقیم گرایش به تعلیم و تربیت دارد.

۳- نمایش خلاق :

نقش آفرینان: خردسالان و کودکان
رهبری: مربی (بزرگسال)
مخاطب: بازیگران

به کارگیری عناصر نمایشی : بازیگری پررنگترین عنصرنمایشی دراین فعالیت است ، سایر عناصرنمایشی به صورت ابتدایی، بسیار ساده و نمادین زیر نظر مربی پا به عرصه‌ی صحنه می‌گذارند.

اهداف؛ یک: برای بازیگران؛ لذت بردن (ارضاءغریزه‌ی بازی) دو : برای مربی؛ اهداف آموزشگاهی (تعلیم و تربیت)

منابع؛ قصه، نمایشنامه، شعر، خاطره، مطالب کتاب درسی و ...

توجه ؛ مناسب آنست که منابع «نمایشی» باشند یعنی به عمل و تصویر گرایی بیشتری داشته باشند تا توصیف و گفتگو.

مرجع؛ ۱) دیویی چمبرز، قصه گویی و نمایش خلاق، ترجمه ثریا قزل ایاغ، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ اول ۱۳۶۶ تهران.

کیانیان داوود، تئاتر کودکان و نمایش خلاق، مرکز آموزش کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۱۳۷۸ تهران.

۲) شفیی کمال الدین، نمایش بازی خلاق، نشر صالحین، چاپ اول ۱۳۷۹ تهران.

۳) راث بیل هینک، لیدا استیل ول، نمایش خلاق در کلاس درس، ترجمه دکتر علی حسین قاسمی، نشر انتخاب نو، چاپ اول ۱۳۸۱ تهران.

۴) کیانیان داوود، نمایش کودک (کتاب مربی برای اجرای نمایش خلاق و بازی های نمایشی با کودکان در مراکز آموزشی) ، نشر منادی تربیت، ۱۳۸۳

تهران.

۵) صادقان نبی الله، اسدالله شعبانی، (به کوشش) فعالیت های یاددهی یادگیری برنامه درسی برای دوره پیش از دبستان، نشر توکا، چاپ اول، ۱۳۸۵ تهران.

۶) آقاعباسی یدالله، نمایش خلاق، قصه گویی و تئاترهای کودکان و نوجوانان، نشر نقره ۱۳۸۵ تهران.

۷) شیخ الاسلام فائزه، مقدمه ای بر آموزش خلاقیت نمایشی برای کودکان، انتشارات مدرسه ، چاپ اول ۱۳۸۵ تهران.

۸) اکبرلو منوچهر، تکنیک های نمایش خلاق، انتشارات هوا، چاپ اول ۱۳۸۷ تهران.

۹) دبی چالمرز، تئاتر با کودکان ۳ تا ۵ سال (راهنمای عملی آموزش مقدماتی تئاتر به کودکان سنین پایه). ترجمه منوچهر اکبرلو، انتشارات نمایش، ۱۳۸۹ تهران.

دو نکته مهم و قابل توجه : نکته اول؛ تعریف : نمایش خلاق فرآیندی است خلاق، ساده و نشانه گرا که مخاطب آن، بازیگران کودک و نوجوانی هستند که با بداهه پردازی و فاصله گذاری زیر نظر مربی نقش آفرینی می‌کند.

نکته دوم؛ معمولا مسائل تعلیمی و تربیتی رأس اهداف مربی و آموزشگاه ها قرار دارند..

۴- نمایش کلاسی :

نقش آفرینان؛ دانش آموزان در کلاس درس

رهبری؛ مربی - معلم

به کارگیری عناصر نمایشی: بازیگری عنصر اصلی محسوب می شود. سایر عناصر نمایشی به صورت ابتدایی، ساده و نمادین به کار گرفته می شوند.

مخاطب؛ اول: اجرا کنندگان. دوم: دانش آموزان همان کلاس و یا کلاس‌های هم سطح.

اهداف؛ کمک درسی (آموزش)

منابع؛ کتابهای درسی « بخوانیم» اول تا پنجم دبستان

نکته؛ بعضی از گروه های حرفه ای با هدف تعلیمی به تولید این گونه آثار برای کودکان و نوجوانان می‌پردازند.

۵- تئاتر دانش آموزی :

نقش آفرینان؛ دانش آموزان آموزشگاه

رهبری؛ مربی - کارگردان

به کارگیری عناصر نمایشی؛ بازیگری از سایر عناصر بیشتر خودنمایی می‌کند. کلیه‌ی عناصر نمایشی با الگو برداری از تئاتر حرفه‌ای، به صورت ساده و نمادین در صحنه مشاهده می‌شوند.

مخاطب؛ اول : دانش آموزان آموزشگاه، اولیاء و مربیان، داوران و دانش آموزان سایر گروه‌های اجرایی.

دوم : اجراکنندگان.

اهداف؛ برای اولیاء و مربیان :تعلیم و تربیت .برای دانش آموزان تولید کننده نمایش :شناخت تئاتر.

نمونه؛ مسابقه‌های تئاتر منطقه‌ای، استانی و کشوری برای مقاطع مختلف آموزشی.

منابع؛ مسائل تعلیمی و تربیتی

مراجع؛ نمایشنامه‌های دانش آموزی که توسط کودکان و نوجوانان پدید آمده ویا نمایشنامه‌هایی که بوسیله نمایشنامه نویسان دیگر برای اجرای تئاتر دانش آموزی نوشته شده است.

دو نکته مهم و قابل توجه : نکته‌ی اول؛ مناسب آن است که تمامی فعالیت‌های تولیدی و عناصر تئاتر به وسیله دانش آموزان به انجام رسد، نه به دلیل رقابتی

بودن فعالیت، مدارس باروی آوردن به اشخاص حرفه‌ای به تضعیف فعالیت‌های نمایشی دانش آموزی پردازند.

نکته‌ی دوم؛ بدیهی است که تولیدهای تئاتری مربیان را می‌بایست در مسابقه‌ی جداگانه‌ای به اجرا و داوری گذاشت.

۶- تئاتر با کودکان و نوجوانان :

نقش آفرینان؛ کودکان و نوجوانان ، بازیگران حرفه‌ای

رهبری؛ کارگردان حرفه‌ای

به کارگیری عناصر نمایشی؛ از کلیه‌ی عناصر نمایشی به صورت حرفه‌ای بهره‌گیری می‌شود.

مخاطب؛ کودکان و نوجوانان تماشاگر، والدین و اولیاء مدارس.

اهداف؛ تعلیم و تربیت

منابع؛ مسائل تعلیمی و تربیتی

مراجع؛ داد و بی‌داد، نمایشنامه‌ی آموزشی برای نوجوانان، داوود کیانیان، انتشارات خانه کتاب، چاپ

اول ۱۳۵۷ مشهد. چگونه بیست ماهی میان ده نفر تقسیم می‌شود!، داوود کیانیان، انتشارات برگ چاپ اول ۱۳۷۱ تهران.

۷- تئاتر برای کودکان و نوجوانان :

نقش آفرینان؛ بازیگران بزرگسال (حرفه‌ای یا نیمه حرفه‌ای)

رهبری؛ کارگردان حرفه‌ای

به کارگیری عناصر نمایشی؛ از کلیه‌ی عناصر نمایشی به صورت حرفه‌ای بهره‌گیری می‌شود.

مخاطب؛ کودکان و نوجوانان تماشاگر، والدین و اولیاء مدارس (و در بعضی موارد کلیه اقشار جامعه)

اهداف؛ نخست لذت و سرگرمی سازنده برای مخاطب و سپس اهداف آموزشی و تربیتی

منابع؛ نمایشنامه، ادبیات (کلاسیک، معاصر، فولکلوریک)، شعرو..

توجه؛ در صورت نمایشی بودن.

نمونه؛ اجراهای؛ مرکز تولید تئاتر و تئاتر عروسکی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان تالار هنر.

مراجع؛ یک : نمایشنامه هایی که به این منظور منتشر شده اند. دو: اجراهایی که بوسیله CD و DVD تولید شده اند.

دو نکته مهم و قابل توجه : نکته اول؛ بعضی از گروه ها به طور مشخص با گرایش تعلیمی دست به تولید تئاتر می زنند.

نکته دوم؛ بعضی از گروه ها از کودکان برای بازیگری استفاده می کنند که نامناسب است چون فضاهای حرفه ای عواقب نامطلوبی برای آنان دارد.

۸- تئاتر در مورد کودکان و نوجوانان :

نقش آفرینان؛ کودکان و نوجوانان و بزرگسالان حرفه ای

رهبری؛ کارگردان حرفه ای

به کارگیری عناصر نمایشی؛ از کلیه ی عناصر نمایشی به صورت حرفه ای بهره گیری می شود.

مخاطب؛ اولیاء مدرسه و والدین کودکان و نوجوانان

اهداف؛ تعلیم و تربیت برای والدین و اولیاء دانش آموزان آموزشگاه ها

منابع؛ مسائل آموزشی، تربیتی و روانشناسی و..در مورد کودکان و نوجوانان

نمونه؛ نداریم.

مراجع ؛ «حقایق شیفت شب، حقایق شیفت روز» رضا صابری، انتشارات منادی تربیت، چاپ اول ۱۳۸۱ تهران.

نکته؛ این گونه نمایش ها برای کودکان و نوجوانان معمولاً مناسب نیست.

با تشکر از استاد داوود کیانیان که مطالب خود را در اختیار کارشناسی فیلم و هنرهای نمایشی قرار دادند.

آبان ماه ۱۳۹۲ (مالمیر)